

Fekete tanoda

KÖZEL-NYUGATI LEVÉL

NICK ELSDORF

Hát beléptem az Osztrák Néppártba. Öt esztendeje már, hogy koalícióban kormányzok a szociáldemokratákkal. Ausztria második pártjaként a konzervatív, nemzeti érzelmű, katolikus középprétegeket tömörítem, de a nagytőke és az alpesi parasztság képviselőit is büszkén vállalom.

Weniger Staat – Mehr Privat! – hangzik pártom jelszava, mellyel mi, feketék egyszerre mérünk eszmei csapást a túlságosan állambarát – vörös – szocikra és a kék színekben pompázó szabadságpárti ál-liberálisokra. Hiába is igyekeznék ez utóbbiak úgy lefesteríteni minket, mint a vörösökkel „egy nekem – egy neked” alapon fölsoztogatott ország, a *Proporz-System* hasznélvezőit. Sajnos csak kevesen tudják, kivált a szomszédos Kárpát-medencében, hogy pártunk szilárd elvi alapokon áll. Ősidők óta három szellemi forrás táplálja: a kereszténydemokrácia európai értékei, a nemzeti liberalizmus osztrák (értsd: nem-nagynémet) hagyományai és az Alpok népi gondolatvilága. Korszerűen és magabiztosan járjuk az „öko-szociális piacgazdaság” harmadik útját. Kicsit talán unalmasak vagyunk (mondják, enyhén korruptak és provinciálisak is), így lassan már a náciisztikus kékek is megelőznek bennünket a választásokon, bár múltunk dicső, kurzusunk pedig keresztény.

Bevallom, a pártba úgy léptem be (majdhogynem a KISZ-ből), hogy sokáig észre sem vettem. Tagkönyvem máig sincs, tagdíjat se fizettem soha, alapszervi életet nem élek. Egyszerűen csak vagyok. Átmenetileg a császárvárosban veszem a levegőt. A párttól.

Amikor néhány éve megkaptam első ösztöndíjamat, a legközelebbi bank, ahol folyószámlát nyithattam, az Első Osztrák Takarékszövetkezet volt. Még *von Haus aus* egyetlen labanc autókлубot ismertem, az ÖAMTC-t, hát azonnal beléiratkoztam, tudván, hogy kocsim vonakodva indít ön. A lakás, ahová családomat beköltöztettem, Bécs negyedik kerületéből foglalt el súlyos négyzetmétereket. Reggeli kávéhoz a Pesten egyetlen valamirevaló ciszlajtán lapként ismert *Die Pressé*-t majszolgattam. Eltelt némi idő, amíg megtudtam: nemzeti-liberális-keresztény-demokrata-népi szellemiségű intézmények (pártvállalkozások?) szegődtek szolgálatomba. Vezető kádereik zsebében néppárti tagkönyv pihen. Nem úgy, mint ha a pár sarokkal odébb fekvő Länderbankra bíznám a pénzem, az ARBÖ-től várom az autómotort, a *Gürtel* túloldalán terpeszkedő tizedik kerületbe fészkelem be családomat és a néhai *Arbeiter Zeitung*-ot búvó – ezek ugyanis jobbra vörös fennhatóságúak (voltak). Még az ARBÖ sárga angyalai is.

Pogány Mulatschag

Ezek után már faarccal vettem tudomásul, hogy mindkét leszármazottam „fekete” gimnáziumba jár. No nem azért,

mintha a *schwarz* olyannyira illene mondjuk a portöröléssel szemben elfoglalt anarchista álláspontjukhoz. Ez egy más, a rendet nagyon is szerető fekete.

Arra gondolsz, nyájas olvasó, hogy alább az itt divatozó kötelező hitoktatáson fogom köszörülni a nyelvem? Hát azért sem. Római katolikus illetve evangélikus *Religion* ugyan minden poronty tanul Osztrákiában csekély hatév korától – amennyiben szülei így kívánják. Ám ha ezek véletlenül gyaurok, gyermekeiket adjonisten helyett heti két lyukasórával ajándékozhatják meg, akiknek még az évnitő és -záró iskolai miséken sem kell ott unatkozniuk. Mindössze a fakeszteret csodálhatják nap mint nap az osztályterem falán. (Waldheim kiakasztása nem kötelező.)

A hitetlen diákok bizonyítványában az o.r.B. rövidítés szerepel. Ez – eltérően az ugor-gyaurok esetétől hajdan és majdan – egyszerűen „vallástalan” jelent (ohne religiöses Bekenntnis), azaz nem feltétlenül pogány-zsidó szabadgondolkodót. Lemenőim eddigi osztályaiban legalábbis akadt egy (két?) *echt-osztrák* felekezetenkívüli is. Fontosabb ennél, hogy amint a nevelt betölti tizennegyedik életévét, *juventus ventus*, vallásilag nagykorúnak számít és szülője nem kényszerítheti tanintézeti imára. Meg is ugrik hirtelen az ifjú ateisták száma. Dicsértessék.

Nálunk szabad volt a vásár: kinek a pap, kinek a papné – gondoltuk mi, istentelen, de nagy vallási türelmű szülők. Hadd okuljanak azok a gyerekek, egy kis kultúrtörténet rájuk fér, amíg ott ülnek, addig is németül beszélnek hozzájuk – reménykedtünk. Magunkat meg így nyugtatuk: mondd már, legfeljebb deisták lesznek az Elsdorf ivadékok. O.r.B vagytok, de nem muszáj kimenetnek, ha bejön a religioznyi – indítottuk őket útnak. Bele is vetették magukat a Bibliába, láthatóan megragadta őket a Közel-Kelet egzotikuma. Egészen addig, amíg rá nem jöttek, hogy egyedül vannak így osztályaikban, mert a többiek szívesebben dobálnak papírgalacsinokat az órán, röhgicsélnek ima közben, és csúfolják az ájtatos hittanárt. Azóta inkább hiányzó leckéiket, mint műveltségi elmaradásait pótolják a vallásóra alatt. Vagy barátkoznak a folyosón görög-katolikus, mohamedán, sőt buddhista osztálytársaikkal. Ismét vesztett a klerikális reakció. Nem is nagyon bánom, amióta tízéves kisfiam családi körben előadta a magzatelhajtás émelyítően gyilkos-véres részleteit, pontosan úgy, ahogy azt ő az evangélikus „biológiaórán” a hittanítónénitől hallotta. Amikor isten gyermekének az anyaméhben történő módszeres feltrancsrozásához ért, nagyot koppantunk, azután elhallgattunk.

Fekete gimnázium? Netán az egyre sötétebb idegengyűlöltre céloznék, mely előtt az itteni pártok újabban versengve hajtanak fejet? Nos, egy kis sovén lenézéssről időnként gyermekeim is beszámolnak, bár az indulatok – egyelőre – nemigen irányulnak a magyar hon kis polgárai el-

len (fiam osztályfőnökének például így szól kedvenc szillogizmusa: „ha így lazálsz, gyermekem, mész máris a jugók közé”). Az osztrákok persze hallják otthon az édes fater-muttértől a finoman árnyalt nemzeti jellemrajzokat a tutyimutyi csehekről, az ostoba szlovákokról, a mulatósmegbízhatatlan magyarokról (a *Mulatschag*, ne bánkódj, nyájas olvasó, hímnemű főnév az osztrák-németben, nagybetűvel – bizonyos értelmezések szerint két „l”-lel – frándó, névelője: *der*; *ein grosser Mulatschag* a kicsapongás nevetőbbja a bécsi átlagpolgár dévaj képzetében), no meg persze a késsel a szájukban születő szerbekről, az utálatos fősvény svájciakról, a makarónifaló olaszokról és a pedáns-gőgös németekről, hogy csak a közeli népekről beszéljünk. Ha kisebb nézeteltérés támad a szünetben, a nehezebb tárgyak mellett e sztereotípiák is ott repkednek az osztály légtérében. Viszont alig zsidóznak és cigányoznak a kiskorúak – Közép-Európában már-már egyetlen módon. Igaz, ezek a nációk Közép-Európában úgyszintén már-már egyetlen módon igen szerényen képviseltetik magukat az alpesi lakosságban.

Persze minek a cigány átok, amikor itt vannak a horvátok? Őket néhány hónapja a szerbek lopták az osztrákok szívébe, hosszas géppisztoly-sorozatokkal. Menekültek is a nők meg a gyerekek fel a békés Ausztriába csapatostul (a szerbek szerint szabadsapatostul). Nem tudhatták, hogy a bécsi kékek, akik a *liberté*-t szeretik a *fraternité* nélkül hirdetni, mi több, némely földrajzi és etnikai megszorítással, azonnal elkezdik kongatni a vészharangokat, mihelyt lesz egy olyan iskolai osztály az országban, ahol a délszláv diákok száma meghaladja majd a bennszülöttekét. Míg a sajátóban folyt a szócsata az ügyeletes „multikultik” maroknyi csoportja és a tanulóifjúság elszávosodása miatt aggódó nemzetmentők széles serege között, a tanügyi bürokrácia már döntött is az új oktatási normákról. Eszerint a jövő félévtől kezdve az osztálylétszám, az állami támogatások és a tanterembeosztás meghatározásánál két egységnyi horvát gyermekanyag ér fel egy őshonos csemetével.

Mi, lateinerek

Amikor leányomat új középiskolájába írtattuk Bécsben, úgy tudtuk, a belváros egyik legjobb humángimnáziumát választottuk – a kettő közül – a számára. Az igazgató, magamfajta pulóveres negyvenes, egyébként zömök hegyipásztor jelenség, temérdek könyv és kompjúter társaságában az asztal alatt térdepelve fogadott. Semmi vallásos áhitat, egyszerűen leejtette a ceruzáját. Még feltápáskodás közben taglóztam le azzal a közléssel, hogy olyan diákot hoztam, aki nem tud deákul – nem úgy, mint itteni kortársai, akik már két éve szorgalmasan deklinálnak és konjugálnak. *Herr Direktor* udvariasan akart elhessenteni. Futólag végigmért, majd a világ legtermészetesebb hangján így szólt: „sajnos az osztrák törvények szerint teljességgel elképzelhetetlen, hogy segítsek, de miért nem viszi a kislányt a zsidógimnáziumba? Az nem állami iskola, ott nem olyan háklisak ezzel a latinnal.” A készséges elutasításnak erre a módjára – bevallo – nem számítottam. Habogni kezdtem valamit arról, hogy nem féljük az istent, meg hogy egyetemes görög-római kultúra..., közben azonban egyfolytában az járt az eszemben, hogy talán mégse kizárólag magyaros a német kiejtésem. (Érdekes volt környezetem reakciója: lengyel katolikus kollégám diszkriminációt orrontván bíróság elé ajánlotta vinni az ügyet; osztrák titkárnőnk kacarászva kérte, magyarázzam meg,

hogyan jött rá egy gimnáziumi igazgató másodpercek alatt arra, amire ő csak hosszú hónapok elteltével kezdett gyanakodni; német barátom úgy vélte, talán Amerikában természetesen hangzott volna a diri úr kérdése; eszes barát-ném rezignáltan csak ennyit mondott: „már megint fekete zakóban mentél kihallgatásra”).

Spongyát az ősökre, nem is őmiattuk idéztem fel a beiratkozás szép emlékét. Hanem inkább azért, mert a jelenet nem ért véget az én döbbenetemmel. Az igazgató bácsi is megszeppent, érzékelvén, mi is szaladt ki a száján. Hű (keresztény)demokrataként tüstént jóvá akarta tenni vétkét, s – megint ösztönösen – távbeszélőjéhez kapott. Na nem, a telefoni gyónást még nem vezették be Ausztriában. „Te vagy az, *Franzl*, hogy szolgál a kedves egészséged?” – érdeklődött felállva a székből, enyhén görnyedt tartásban. Testbeszédéből gyerekjáték volt kitalálni, hogy minisztériumi vagy városközi fölöttesével enyeleg. Éreztem, nagy baj már nem lehet. „Te, van itt egy tehetség, ..., igen, külföldi, most kezdené a latint, tudom, hogy törvényileg ugye..., mondd, nem lehetne mégis kivételesen...?” Nyúlós tanácsalanság a vonal másik végén. „Úgy gondold, hogy esetleg novemberben...?” – hallottam ismét a tisztelettudó igazgatót. „Az mondod, van egy ilyen szabály a különbözetről? Nem tolhatnánk el most az egyszer a vizsgát húsvétig?” – kacsintott ki rám a direktor a buzgó tárgyalásból. „Tudod, itt ül...” – ment át sottogásba. „Kedves tőled, kiszitihand a kedves feleségednek...” Gondterhelt, de diadalmas ábrázattal tért vissza a mennyország-ból a földre: „talán menni fog, persze egy jó háztanár segítene a dolgon, ajánlhatok egyet?”

E ponton éreztem, nincs szükségem már a német nyelvre, elég, ha dunatáji ösztöneimre (v.ö. II. Rákóczi Ferenc Gimnázium, 1964-68) hallgatom. Néhány hét múlva fiam még feketébb gimnáziumában például így szónokolt az ot-tani igazgató az első szülői értekezleten (*Elternabend*): „Egy pillanatig se gondolják a kedves szülők, hogy továbbra is elemibe jár a gyermekük. A gimnázium kérem, hivatal (Amt), ahol a szolgálati utat (*Dienstweg*) kéretik betartani. Ha van valami óhaj-sóhaj, és a megoldásról a házi-rend (*Hausordnung*) kivételesen nem rendelkezne egyértelműen, tessék először az osztályfőnökhöz (*Klassenvors-tand*) fordulni. Amennyiben az ügy nem nyer elintéztést, az osztályfőnökkel együtt a nevelésvezetőt (*Erziehungsleiter*) kell felkeresni, és csak a legeslegvégső esetben engem. Nevem Professor Doktor XY, Udvari Tanácsos. Egyébként nemcsak hivatal, de szerető család is vagyunk, nagyon számítok a szülői munkaközösség (*Elternverein*) aktív támogatására.”

Tűzriadó és szénszünet

A többiről már a gyerekek számolnak be napról napra. Bejegyzés, intő, „lemész fiam az igazgató úrhoz”, tanári szoba, „holnap jön a tanfelügyelő!”, ülésrend, „mit izegsz-mozogsz már megint!”, pedellus, „a tábla még mindig nincs letörölve!”, tisztaságfelelős, „kicsaplak Bécs összes iskolájából!”, „ki írja föl a rosszakat, amíg kimegyek?”, „köpöd ki azt a rágó gumit!”, osztálykönyv... Aprópó, *Klassenbuch* – azért érik még az embert meglepetések. „Mi a tanuló első dolga, ha tűz üt ki az iskolában?” – jön haza leányom kaján mosollyal a tanintézetből. S máris közli a hivatalos választ: „megragadja az osztálykönyvet, és kirohan az égő házból, természetesen a tűzriadó-terv által előírt útvonalat követve.” A gimnáziumban szombaton sem

szünetel a tanítás, hétfőre bőséggel adnak föl leckét, aki magol – megél, folytassam?

Leányom új osztályfőnöke, kiugrott pap, a németet és a hittant együtt okítja. Enyhén, ám folyamatosan alkoholos állapotban nevel. Boldogan beszél érthetetlen bécsi táj-
szólásban a külföldi diákokhoz; kedveli, ha karácsonykor a tanulók – egyenként – megajándékozzák; dolgoztatás közben a *Die Pressé*t olvassa fennhangon, miközben a szociálliberális *Der Standard* halovány-vörös papíráról tesz félre nem érthető politikai célzásokat. Sebj, demokrácia van: az osztályban a gyerekek közül egyre többen keresik fel az ifjú-szociáldemokraták rendezvényeit. Nem tudom, mi történt az utóbbi időben a lányommal, reggeli zuhanyozás közben mind gyakrabban énekl az Internacionálét. Ūristen, milyen bolsevista trükkel csempésem majd haza az ifjú osztályharcost Zétény és Petrasov vidékére országárulónak, jobb esetben szakadárnak?

Mégiscsak beteljesült volna általános iskolai orosz-tanárrom jóslata, aki, ha méregbe gurult, kárpátaljai keveréknyelvén így fenyegetett minket: „elkap még titeket a fekete-leves!”? Egyszerre állt volna meg az idő a Monarchia mindkét felén? Védtelen a tanonc Lajtán innen, Lajtán túl? Ezt azért nem mondanám. Itt van mindjárt a német nyelv, a maga páratlan hajlékonyságával. Miközben mi annak idején Pesten – iskolai unalmunkat űzendő – olyan szóvicceket csikorgattunk, mint „gazgató”, „osztályfenék”, „kanári szoba”, addig a szerencsés germán ifjaknak szinte ölükbe pottyannak a *schul* – *schwul* (iskolai – buzi) melléknévpár kínálta olyan ínycségeket, mint a *Schwuldirector*, a *Schwulärzt* vagy a *Schwulmilch*.

Gyermekeim boldogan folytatnák a sort. Egyéb örömök is hirtelen eszükbe jutnak. Elsőnek természetesen a szén-szünet, melyet e tájon fennköltén energia-szabadságnak neveznek: ezt az intézményt a jóléti társadalom se tudta lerombolni, sőt, az szilárdította igazán hétnapos össznépi

sítúrává minden februárban. (A szombati tanítás ellen sem a liberális pártok hadakoznak, hanem a vendéglátóipari és idegenforgalmi lobbyk.) Meg itt ez a töméntelen vallási ünnep, ráadásul a hosszabb szünetek után a diák még otthon tölthet egy napot, hogy lélekben fölkészülhesen tanárai ismételt látványára. Nem is szólva az egész he-
tes osztálykirándulásokról, melyeket alpesi sífeléssel vagy falusi turizmussal lehet megtörténné tenni. Meg hogy húsz körüli az osztálylétszám, van büfé-automata és nyilvános telefon az iskolában, továbbá – ennek inkább én örvelek – nem a szülő fizeti a krétát és festi ki az osztálytermet. „Csak az a baj, hogy állandóan korcsolyázni cipelnek a tornaórán!” – tör ki a mély kamaszos világfájdalom elsőszülöttemből. „Meg hogy az öcsédet úszásra, teniszezésre kényszerítik...Az meg aztán végképp kibírhatatlan, hogy gyönyörűek (aktuálisak, ingyenesek, az év elején átvehető) a tankönyveitek – teszem hozzá igaz együttérzéssel –, és az a sok fakultatív tárgy, külföldi tanulmányút, belátom, már-már válságos a helyzet...”

Egyébként sem csüggedek. Fekete tanintézetben is előfordulnak vörös és zöld, esetleg egyszerűen jó tanárok; ha nagyon akarunk, bármikor átmehetünk egy liberális-szocdem fennhatóságú iskolába, választhatunk magántanodát, kísérleti iskolatípust, bízhatunk az itt is hetente ismétlődő átfogó oktatási reformokban. Ha egyszer sok pénzünk lenne, valamelyik angol nyelvű nemzetközi gimnáziumba is befizethetnénk kis kozmopolitáinkat. Intézeti titkárnőnk íratta egy ilyenbe a lányát. A gyermek tüstént jóba lett egyik amerikai osztálytársnőjével. Már harmadik esztendeje barátkoztak igen behatóan, amikor Susan először jött hozzájuk látogatóba. Kolléganőmnek e néhány év alatt volt módja megismerni a kis barátnő szüleinek féltett há-
lőszobatitkait, kisebb adócsalásait és vallási megingásait is – jóízűen pletykások voltak a kisasszonyok. Susan mégis tudott meglepetést okozni. A koromfekete bőrével...

Bécs, 1992 január

Édes Bóbe, sove min róm,
Ja higgul a sehynes Tungram.
Agyam fölött Tungram ég,
Trigyelnek Konzolákék!

NÁDASDY ÁDÁM